

Ministrstvo za digitalno preobrazbo

Davčna ulica 1
1000 Ljubljana
gp.mdp@gov.si

V Ljubljani, 26. september 2023

ZADEVA: Dopolnjeni predlogi civilne družbe k osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje

Spoštovani,

Inštitut za elektronsko participacijo¹ je v sodelovanju z Mrežo nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo organiziral delavnico »Priprava predlogov civilne družbe na osnutek Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje«². Delavnica je potekala 19. septembra 2023.

Cilj delavnice je bil oblikovati predloge zainteresiranih posameznikov in organizacij civilne družbe na osnutek Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje. Hkrati je bil namen delavnice prispevati **k bolj vključujoči in premišljeni javni obravnavi** osnutka Nacionalnega strateškega časovnega načrta. K sodelovanju na delavnici in predstavitvi osnutka nacionalnega načrta je bilo vabljen tudi Ministrstvo za digitalno preobrazbo, ki je sporočilo, da se delavnice ne bo udeležilo.

Delavnice se je udeležilo 18 predstavnikov in predstavnic nevladnih, izobraževalnih, raziskovalnih in akademskih organizacij, strokovnih združenj, sindikatov, občin in ministrstev. Predloge so dodatno poslali dve organizaciji in posameznik, ki so predhodno upravičili udeležbo na delavnici. Skupaj je bilo na delavnico prijavljenih 32 udeležencev in udeleženk.

V pričujočem dopisu vam pošiljamo **dopolnitve predlogov in pripomb na ukrepe (označene z modro barvo)** v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta, **ki so bili posredovani Ministrstvu za digitalno preobrazbo 21. septembra** kot tudi **predloge novih ukrepov**. Predloge in pripombe so podali [Zveza društev upokoencev Slovenije](#), [Zveza svobodnih sindikatov Slovenije](#), [raziskovalna skupina na Alma Mater Europaea – ECM](#), [IZUM Maribor](#), [Društvo ACM Slovenija](#), [Socialna akademija](#), [Društvo Srebrna nit](#), [Agora d.o.o.](#), [Cirius Kamnik](#), [Društvo Rampa](#), [Simbioza](#), [Zavod Vahta](#), [Marko Grobelnik](#) in [Inštitut za elektronsko participacijo](#). Pri pripravi dopolnitev in predlogov ukrepov smo sledili priporočilom Konvencije civilne družbe o prihodnosti Evrope za

1 Inštitut za elektronsko participacijo je nevladna organizacija s statusom delovanja v javnem interesu na področju razvoja informacijske družbe (<https://www.inepa.si>) in članica nacionalne vsebinske Mreže nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo (<https://www.informacijska-druzba.org>).

2 Vir: <https://www.inepa.si/2023/09/13/vabilo-delavnica-za-pripravo-predlogov-civilne-druzbe-na-osnutek-nacionalnega-strateskega-casovnega-nacrta-za-digitalno-desetletje/>.

področje digitalne preobrazbe, ki so predstavljeni v poročilu Civil Society State of the Union 2023³.

Kot **pozitivne ukrepe** v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta pozdravljamo zlasti naslednje:

- Zakon o spodbujanju digitalne vključenosti in priprava krovnega zakona o digitalni preobrazbi;
- Uredbo o upravljanju mehanizma za zagotavljanje dostopa do računalniške opreme;
- Večdržavni projekt: EDIC Digital commons.

Kot **bistvene pomanjkljivosti** osnutka strateškega časovnega načrta izpostavljamo naslednje:

- premalo preišljeni ukrepi na področju digitalnih kompetenc (državljska in medijska pismenost, digitalne pravice in digitalna suverenost prebivalstva);
- neupoštevanje ključnih načel na področju digitalnih javnih storitev kot so tehnološka nevtralnost, »javni denar, javna koda«, uporaba podatkov v odprtih formatih in spodbujanje odprtokodnih rešitev;
- pomanjkljivi ukrepi v povezavi z digitalnim državljanstvom in krepitevijo demokratičnega življenja;
- nezadostni ukrepi za doprinos k zelenemu prehodu;
- sektorsko neuravnoteženi ukrepi (splošno zapostavljenost nevladnega sektorja kot deležnika digitalne preobrazbe ter vloge občin in potreb občanov v osnutku strateškega načrta).

Predlagamo **dva nova ukrepa** in sicer Javni razpis za Digitalno preobrazbo nevladnih organizacij in Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij v demokratični procesih (e-participacija in e-volitve).

Prav tako izražamo razočaranje nad **omejevanjem javne razprave** o osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje na zgolj 14 dni. Ocenjujemo, da je takšen rok prekratek za ustrezno javno obravnavo v skladu smernicami Evropske komisije, ki določajo, da je treba nacionalne časovne načrte pripraviti in prilagoditi po posvetovanju z zasebnimi in javnimi deležniki iz držav članic. Na tem mestu opozarjamo tudi na Sklep (EU) 2022/2481 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi programa politike Digitalno desetletje do leta 2030, ki določa, da se države članice pri sprejemanju nacionalnih časovnih načrtov in njihovih prilagoditev pravočasno in v skladu z nacionalnim pravom posvetujejo z zasebnimi in javnimi deležniki.

Zato vam zaradi prejetih novih dopolnitev in predlogov s strani zainteresiranih posameznikov in organizacij civilne družbe na osnutek Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje le-te pošiljamo naknadno.

Od Ministrstva za digitalno preobrazbo pričakujemo **pisni odziv s povratnimi informacijami** na vsako dopolnitev in predlog ukrepa civilne družbe k osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje posebej ter ustrezno utemeljeno obrazložitev v primeru neupoštevanja posameznih pripomb.

Prosimo, da pisni odziv posredujete na kontaktni e-naslov Inštituta za elektronsko participacijo info@inepa.si in v kopijo simon.delakorda@inepa.si.

3 Vir: https://civilsocietyeurope.eu/wp-content/uploads/2023/09/Civil-Society-State-of-the-Union_2023.pdf.

Z lepimi pozdravi,

mag. Simon Delakorda, direktor
Inštitut za elektronsko participacijo

Dopolnitve in predlogi ukrepov v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje so bili pripravljeni v okviru zagovorniških aktivnosti projekta »Co-creating digital policies in Slovenia (CODIS)«, ki ga v letu 2023 izvaja Inštitut za elektronsko participacijo (INePA). Projekt financira European Citizen Action Service (ECAS) v okviru Projekta EURECA 2023, ki ga sofinancira Evropska unija. Vsebina dopolnitev in predlogov ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali ECAS. Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti ECAS.

I. PRIPOMBE NA ZAČRTANE POTI IN CILJNE VREDNOSTI

2. poglavje: Začrtane poti in ciljne vrednosti, ki pripomorejo k evropskim digitalnim ciljem

Pripomba 1: Digitalne kompetence (stran 5):

Cilj opremljanja prebivalcev z digitalnimi kompetencami je omejen z DESI indeksom i.e. zgornja meja starosti je 74 let. Kar je v neskladju s točko 16 Dostop do e-zdravstvene dokumentacije, le-to posledično pomeni, da se prebivalcem starejšim od 75 let ne omogoča pridobivanja kompetenc in opreme za elektronski dostop do svoje zdravstvene dokumentacije. Teh prebivalcev je skoraj 200.000 oziroma slabih 10%⁴. V izogib diskriminatornosti predlagamo spremembo besedila »Cilj bo dosežen, če ima vsaj 80 % ljudi, starih od 16 do 74 let, vsaj osnovna digitalne kompetence in spretnosti« ... v »Cilj bo dosežen, če ima vsaj 80 % ljudi, starejših od 16 let, vsaj osnovna digitalne kompetence in spretnosti ...« (pripomba ZDUS, *podpirajo Društvo Srebrna nit in Agora d.o.o.*). Ugotavljanje digitalne pismenosti (s strani SURS-a) v starostni skupini od 16 do 74 let ocenjujemo kot pomanjkljivo, neustrezno. Opozarjamo na demografske spremembe in staranje prebivalstva. V Sloveniji je trenutni delež starejših od 65 let 21,4 %. Ocene za EU območje za leto 2030 nakazujejo na 25 %, leta 2050 pa naj bi bilo starejših od 65 let že tretjina prebivalstva. V Sloveniji bi znali biti ti odstotki še višji, saj sodimo med države z najvišjo povprečno starostjo prebivalstva ter najvišjim deležem starejšega prebivalstva. Z upoštevanjem tega bo leta 2030 12 % slovenskega prebivalstva starejših od 75 let, ki so izvzeti pri ukrepih za dvig digitalnih kompetenc v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje. V naši raziskavi smo in bomo zajeli tudi starejše od 74 let, saj se zavedamo, da je to starostna skupina prebivalcev, ki so pogost uporabnik zdravstvenih storitev in s tem tudi uporabniki aplikacij eZdravja, doZdravnika. Skratka, predlagamo da se tako zbiranje podatkov kot ukrepi za dvig digitalnih kompetenc v Nacionalnem strateškem časovnem načrtu za digitalno desetletje razširijo tudi na starejše od 74 let. S tem bomo lahko upravičili, da smo zares vključujoča družba (pripomba raziskovalne skupine na Alma Mater Europaea – ECM).

Točka 16. Dostop do e-zdravstvene dokumentacije

Cilj digitalnega desetletja je omogočiti elektronski dostop vsem prebivalcem do svoje zdravstvene dokumentacije. Dostop do e-zdravstvene dokumentacije se meri kot obstoj državnega mehanizma za internetni dostop državljanov do zdravstvenih podatkov in odstotek posameznikov, ki imajo možnost pridobiti ali uporabiti svoj minimalni nabor zdravstvenih podatkov iz elektronsko dostopnih zdravstvenih kartotek.

Zaradi pomanjkanja podatkov o tem cilju je bila izvedena posebna študija na ravni EU-27. Na podlagi izsledkov te študije znaša nacionalna izhodiščna vrednost 80, povprečna izhodiščna vrednost EU-27 znaša 71. Ker ni preteklih podatkov se domneva, da bo idealna pot za Slovenijo do cilja 100 potekala linearno od vrednosti 80 do 100.

Pripomba ZDUS: Ukrep predvideva dostop do svoje elektronske zdravstvene dokumentacije vsem prebivalcem Slovenije kar pomeni, da morajo biti vključeni tudi prebivalci starejši od 75 let, ki pa jih DESI indeks ne zajema. Zato predlagamo, da se v načrtu, stran 5, spremeni besedilo kot zapisano v zgornji pripombi, ki se nanaša na digitalne kompetence.

Ostale pripombe (Marko Grobelnik)

- razumevanje in ukrepanje na temo pridobivanja talenta iz tujine in ustvarjanja pogojev, da obstoječi slovenski talent obdržimo (Slovenija izgublja talent);

4 Vir: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05E1004S.px/>.

- poudarek na področju umetne inteligence - tu nismo slabi, se moramo pa prilagajati hitremu tempu - AI bo vplival na naša življenja in ga je treba primerno vgraditi v strategije in razvoj digitalnih kompetence (alternativa je ad hoc razvoj in povečevanje razlik v družbi).

Ostale pripombe (*Cirius Kamnik*)

- pri opredelitvi ciljnih skupin za ukrepe na področju digitalnih kompetenc lahko pomagajo tudi mednarodne primerjave kot so testi PISA, ki so pri otrocih v Sloveniji pokazali velik (največji v OECD!) digitalni razkorak v uporabi spleta (slabši SES je pomenil IKT uporabo za razvedrilo – igrice, družabna omrežja; višji SES pa za uporabne reči, vključno s programiranjem). So pa vsi imeli dobro dostopnost do računalnikov in spleta;

- pri načrtovanju ukrepov je potrebno vključiti je tudi digitalni razkorak med spoloma. Pomembno je, da se sprejmejo ukrepi za povečanje števila žensk na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, saj se s tem lahko izboljšajo razmere v drugih panogah ter v gospodarstvu in družbi na splošno;

- digitalna vključenost mora biti starostno navzgor neomejena, medtem ko je smiselno zamejiti/omejiti uporabo pametnih telefonov, računalnikov, tablic navzdol (npr. ne za uporabo pod 5 let, kar je skladno tudi s priporočili različnih pediatričnih združenj) in aktivno priporočati alternativne oblike preživljanja prostega časa za otroke;

- vključujoča družba omogoči digitalizacijo za vse na področju strojne opreme: uporaba večjih ekranov, večji kontrasti na ekranu, možnost ojačanja frekvenc na zvočnikih... do programskih rešitev, ki omogočajo povečavo besedila (po zgledu elektronske lupe), avtomatični prikaz večjih črk za vpis kod,... .

II. PREDLOGI DOPOLNITEV OBSTOJEČIH UKREPOV

1) Področje digitalne kompetence

Splošna pripomba: načeli tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenosti morata biti vgrajeni v vse ukrepe formalnega in neformalnega izobraževanja za krepitev digitalnih kompetenc prebivalcev Republike Slovenije. Dvig digitalnih kompetenc mora vključevati tudi vidik vrednot (zakaj uporabljati določene digitalne tehnologije?) (*pripomba Društva Rampa*).

1.1) UKREP 2: Zakon o spodbujanju digitalne vključenosti in priprava krovnega zakona o digitalni preobrazbi

Predlagamo dopolnitev vsebine ukrepa in sicer, da bo med cilji novega krovnega zakona o digitalni preobrazbi vključen dvig kompetenc državljsanske in medijske pismenosti v povezavi z digitalnimi tehnologijami. Prav tako predlagamo, da se med predvidene cilje zakona vključi digitalne pravice prebivalstva (zasebnost in zaščita podatkov) ter z njimi povezanimi načeli tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenosti pri krepitvi digitalnih kompetenc prebivalstva. Predlagamo tudi, da se med upravičence za subvencije za nakup računalniške opreme vključi nevladne organizacije s statusom delovanja v javnem interesu. Dodatno predlagamo, da se v novem krovne zakonu opredeli določilo, ki zagotavlja sodelovanje strokovne in zainteresirane javnosti v procesu priprave strateških dokumentov in akcijskih načrtov na področju digitalne preobrazbe v okviru minimalnega časovnega roka 30 dni (*pripombe Inštituta za elektronsko participacijo in Društva Rampa na podlagi razprav na delovnih skupinah v Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo*).

Opozarjamo, da v ukrepu starejši kot neprivilegirana digitalna skupina niso izpostavljeni (kot na primer zaposleni). Ranljivim skupinam, ki običajno vključuje socialno šibkejše (brez starejših žensk, ki živijo same) je namenjen samo instrument izposoje računalniške računalniške opreme. Potrebujejo pa pametne telefone in znanje za uporabo, npr. aplikacij zVem, mobilnih bank itd (*pripomba ZDUS*).

Utemeljitev: Kompetence državljanske pismenosti v povezavi z digitalnimi tehnologijami so kompetence, ki spodbujajo aktivno državljanstvo, sposobnost kritičnega izražanja ter izkoriščanja medijev za angažirano, odgovorno in aktivno vključevanje v digitalno družbo ter temeljijo na medijski pismenosti. Kompetence medijske pismenosti v povezavi z digitalnimi tehnologijami omogočajo dostop do informacij, analiziranje, vrednotenje, izražanje in ustvarjanje vsebin na različnih platformah ter razumevanje strukture in delovanja digitalnega medijskega sistema in spletnih platform.

Utemeljitev: Načelo tehnološke nevtralnosti se nanaša na uporabniško svobodo posameznikov in organizacij, da lahko glede na svoje potrebe, zase izberejo najbolj primerne tehnologije. Načelo tehnološke nevtralnosti dopolnjuje načelo načelo digitalne suverenosti, ki pomeni, da imajo uporabniki digitalnih tehnologij ustrezne informacije, znanje ter razvite veščine in kompetence za samostojno odločanje o prilagodljivi, varni in zasebni uporabi strojne in programske opreme, v skladu z njihovimi pričakovanj. Obe načeli tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenosti morata biti vgrajeni v vse ukrepe formalnega in neformalnega izobraževanja za krepitev digitalnih kompetenc prebivalcev Republike Slovenije.

Utemeljitev: Nevladne organizacije s statusom delovanja v javnem interesu presegajo interese njenih ustanoviteljev oziroma njenih članov in so splošno koristne (1. odstavek 6. člena ZNOrg). Med najpogosteje izpostavljenimi potrebami nevladnih organizacij na delavnici »Digitalizacija nevladnega sektorja«⁵ je bilo izpostavljeno pomanjkanje sredstev za nakup in vzdrževanje računalniške opreme in programov. Subvencije za nakup računalniške opreme bodo pomagale nevladnim organizacijam, ki delujejo v javnem interesu, lažje izvajanje njihovega poslanstva. Dopolnitev bo tudi prispevala k večji prepoznavnosti in pomenu statusa delovanja NVO v javnem interesu.

Utemeljitev: Resolucija o normativni dejavnosti opredeljuje minimalno priporočilo za sodelovanje javnosti pri pripravi predpisov, ki naj traja praviloma od 30 do 60 dni. Izjema so predlogi predpisov, pri katerih sodelovanje po naravi stvari ni mogoče (na primer: nujni postopki, državni proračun). Resolucija se nanaša na pripravo pravnih predpisov (zakonodajo oz. pravni red), ne pa tudi na pripravo strateških dokumentov (strategij) in akcijskih načrtov, ki so del politične agende. Enako velja za Uredbo o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna ter Poslovnik vlade RS. Gre za normativno praznino, ki ne ureja minimalnega roka trajanja za javno obravnavo strateških dokumentov in akcijskih načrtov. Ministrstvo za digitalno preobrazbo je v praksi že večkrat izkoristilo normativno praznino na način, da je omejevalo javno razpravo o krovnih strateških in akcijskih načrtih kot je bil sprejem Akcijskega načrta k Strategiji digitalnih javnih storitev 2030 brez javne obravnave in nerazumno kratek 14 dnevni rok za javno razpravo o Strategiji digitalna Slovenija 2030 in Nacionalnem strateškem časovnem načrtu za digitalno desetletje. Predlagana dopolnitev bo pripomogla k sistemski urediti sodelovanja javnosti

5 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2021/06/15/zakljucki-delavnica-digitalizacija-nevladnega-sektorja/>.

pri pripravi strateških dokumentov in akcijskih načrtov na področju digitalne preobrazbe ter posledično k bolj kakovostni vsebini strateških dokumentov in boljšim ukrepom iz naslova akcijskih načrtov.

1.2) UKREP 5: Digitalno opismenjevanje otrok in mladih

Uporabo digitalnih tehnologij med mladimi bi bilo smiselno zamejiti do določenega leta starosti. Do takrat se digitalne kompetence razvija z alternativnimi načini. Digitalni opismenjevanje mladih mora vključevati tudi preživljanje časa brez digitalnih tehnologij (*pripomba Cirius Kamnik*). Predlagamo dopolnitev vsebine ukrepa na način, da bo pred izvajanjem novih ukrepov neformalnega usposabljanja na področju digitalnega opismenjevanja otrok in mladih opravljena celostna in neodvisna zunanja evalvacija dosežnih ciljev, učinkov in rezultatov Javnega razpisa za sofinanciranje usposabljanj otrok in mladih za krepitev digitalnih kompetenc, ki se izvaja kot ukrep Ministrstva za digitalno preobrazbo v letu 2023 (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo*).

Utemeljitev: Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo je na sestanku z Ministrstvom za digitalno preobrazbo dne 13. julija 2023 opozorila na pomanjkljivosti Javnega razpisa za sofinanciranje usposabljanj otrok in mladih za krepitev digitalnih kompetenc⁶. Neodvisna zunanja evalvacija doseženih ciljev, učinkov in rezultatov bo pripomogla k boljšemu načrtovanju ukrepov za digitalno opismenjevanje otrok in mladih v prihodnje.

1.3) UKREP 6: Digitalno opismenjevanje starejših v ruralnih okoljih

Predlagamo natančnejšo opredelitev pojma starejši: vse osebe starejše od 60 let. Opozarjamo na razlike v dosednji opredelitvi starejših (od 55 let), ker gre za nezdržljivi skupini delovno aktivnih in ne (več) aktivnih državljanov kjer se način podajanja snovi in učenja razlikuje (*pripomba ZDUS*). Tudi pri tem ukrepu predlagamo dopolnitev vsebine ukrepa na način, da bo pred izvajanjem novih ukrepov digitalnega opismenjevanja starejših v ruralnih okoljih preko mobilne učilnice opravljena celostna in neodvisna zunanja evalvacija dosežnih ciljev, učinkov in rezultatov javnega naročila, ki se izvaja kot ukrep Ministrstva za digitalno preobrazbo izvaja v letu 2023. Zunanja evalvacija bi se morala nanašati tudi upoštevanja načel tehnološke nevtralnosti in digitalne suverenosti pri digitalnem opismenjevanju starejših v ruralnih okoljih (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo*).

Utemeljitev: Zakon o javnem naročanju zasleduje načela gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti. Naročniku za izvedbo javnega naročanja nalaga, da zagotovi gospodarno in učinkovito porabo javnih sredstev in uspešno doseže cilje svojega delovanja. Ministrstvo za digitalno preobrazbo izvaja ukrep digitalnega opismenjevanja starejših v ruralnih okoljih s pomočjo mobilne učilnice v sodelovanju z izvajalci dveh identičnih javnih naročil, ki se izvajata v istem časovnem okviru. V razpisni dokumentaciji za izvedbo javnih naročil so bili navedeni splošni cilji in opis storitve, ne pa tudi pričakovani rezultati in učinki izvedbe javnega naročila. Podatki, pridobljeni na podlagi samoocene udeležencev usposabljanj, lahko odstopajo od dejanske ravni digitalnih kompetenc. Neodvisna zunanja evalvacija doseženih ciljev, učinkov in rezultatov glede na digitalne cilje bo pripomogla k boljšemu načrtovanju prihodnjih ukrepov digitalnega opismenjevanja starejših v ruralnih okoljih.

6 Vir: https://www.informacijska-druzba.org/wp-content/uploads/2023/09/Dopis_digitalne_kompetence_II.pdf.

1.4) UKREP 7: Digitalno opismenjevanje odraslih

Predlagamo spremembo starostnih skupin odraslih kot izpostavljeno v predhodnih pripombah pri ukrepu št. 6 in 2. poglavju (*pripomba ZDUS*).

Premalo pozornosti se namenja izobraževanju delovno aktivne populacije o kibernetiki varnosti in digitalni pismenosti. Izboljšati je potrebno razumevanje delovanja digitalnih orodij, algoritmov in umetne inteligence. O pomenu digitalnega opismenjevanja je potrebno ozaveščati tudi delodajalce. Usposabljanja ne samo za potrebe delovnega mesta ampak tudi za splošno kakovost življenja – npr. naslavljanje digitalnega stresa in preobremenjenosti (*pripomba ZSSS*).

V skladu s predhodnimi utemeljitvami predlagamo, se pri načrtovanju ukrepov za digitalno opismenjevanje za prebivalce stare 30 let in več za pridobitev osnovnih in naprednih digitalnih kompetenc opravi predhodni dialog s civilno družbo in organizacijami, ki predstavljajo posamezne ciljne skupine v splošni populaciji odraslih. Vsebina ukrepa se naj dopolni z navedbo, da se bodo pri načrtovanju ukrepa 7 upoštevali znanje, izkušnje in informacije civilne družbe in organizacij, ki predstavljajo posamezne ciljne skupine v splošni populaciji odraslih (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo*).

Utemeljitev: Zgolj statistični podatki niso dovolj za celovito in zanesljivo oceno stanja na področju področju digitalne vključenosti. Sodobne družbe so kompleksne in sestavljene iz vrste različnih življenjskih stilov, ki jih živijo posamezniki/ce. Znotraj posameznih sociodemografskih skupin tako obstajajo različne podskupine, katerih splošna statistika ne zajame v zadostni meri. V takšnih primerih se je smiselno nasloniti na fokusne raziskave za ciljne (pod)skupine. Pri tem so koristni tudi znanje, izkušnje in informacije civilne družbe in organizacij, ki predstavljajo posamezne ciljne skupine v splošni populaciji odraslih.

1.5) UKREP 9: Digitalno opismenjevanje po konceptu train the trainer

V ukrepu manjka opredelitev ciljne skupine (izobraževalci) – *pripomba ZDUS*. Vsebina ukrepa opisuje značilnosti organizacij, ki spadajo v nevladni sektor. Zato dodatno predlagamo, da se vsebina ukrepa dopolni z eksplicitno navedbo nevladnih organizacij, kar ne izključuje namembnosti ukrepa za organizacije v drugih sektorjih tako z vidika razvoja samih organizacij kot financiranja izobraževanj za uporabnike (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo, podobna pripomba s strani Socialne akademije*). Hkrati opozarjamo, da podpora digitalnemu opismenjevanju ni zadosten ukrep za celostno digitalno preobrazbo nevladnega sektorja (glej predlog novega ukrepa – Javni razpis za Digitalno preobrazbo nevladnih organizacij v sklopu III) (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo na podlagi razprav na delovnih skupinah v Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo*).

Utemeljitev: Nevladne organizacije so eden izmed ključnih gradnikov civilne družbe, ki pomembno prispevajo k družbenem razvoju, porastu družbene blaginje, kakovosti življenja, družbeni povezanosti in solidarnosti ter uresničevanju načel pluralnosti in demokracije. V Sloveniji je registriranih 27.470 NVO, od tega 23.322 društev, 3.893 (zasebnih) zavodov in 255 ustanov, ki zaposlujejo nekaj več kot 12.000 ljudi in povezujejo večino izmed 226.000 prostovoljcev.

1.6) UKREP 11: Razvoj in preverjanje računalniškega mišljenja (pripombe Društva ACM Slovenija, Cirius Kamnik in IZUM Maribor)

V dokumentu pogrešamo bolj ambiciozen načrt glede vpeljave obveznih vsebin in predmetov s področja računalništva in informatike ter računalniškega mišljenja. Poleg novega obveznega predmeta bi lahko dokument predvideval tudi nadgradnjo načrtov obstoječih predmetov s

poučevanjem digitalnih veščin v okviru teh predmetov in njihovih vsebin. Zato predlagamo, da se najprej nadgradi 11. ukrep (Razvoj in preverjanje računalniškega mišljenja):

- v okviru časovnice do leta 2030 se poleg razvoja vsebinskega okvira računalniškega mišljenja za uporabo v VIZ, bi predvideli tudi pripravo novih učnih načrtov za predmet s področja računalništva in informatike (računalniškega mišljenja) ter nadgradnjo učnih načrtov obstoječih predmetov, ter še pilotno izvedbo teh predmetov. Podlaga za te korake je na voljo v Poročilu skupine RINOS iz leta 2021⁷, pa tudi spremljajoča spletna stran⁸.

Naj opomnimo, da predlog formalnega izobraževanja s področja računalništva in informatike predvideva tudi dokument evropske civilne družbe⁹, glej poglavja 5.2.2, cilj 4. Pa še na rezultate ankete Zveze aktivov svetov staršev Slovenije iz septembra 2023, ki razkrivajo, da več kot polovica anketiranih staršev podpira vpeljavo obveznega predmeta s področja računalništva v drugi in tretji triadi osnovne šole¹⁰. Nadgradnja 11. ukrepa bi morala biti pospremljena z vključevanjem formalnega izobraževanja v osnovnih in srednjih šolah v 5. ukrepu (Digitalno opismenjevanje otrok in mladih). V okviru tega ukrepa bi predvideli razmerje med formalnim izobraževanjem v okviru predmetov v šoli (osnovni in srednji) in tem dodatnim neformalnim programom izobraževanja. Nenazadnje, bi lahko vpeljavo obveznega predmeta s področja računalništva lahko prispevala k drugemu cilju "10% zaposlenih IKT strokovnjakov, večja uravnoteženost spolov". Obvezne vsebine v osnovnih in srednjih šolah bodo gotovo prispevali k promociji in povečanju sodelovanja deklet v STEM poklicih (17. ukrep). (*pripombe Društva ACM Slovenija*)

V vzgojo in izobraževanje, od vrtca dalje vključiti v programe izobraževanja vse, kar spodbuja digitalno pismenost in STEMI – tudi razne tehnične, robotske dejavnosti, matematične urice ipd. Ne smemo pozabiti tudi, da se matematika lahko napaja iz uporabne umetnosti, kot je kvačkanje. Prednost morajo pa imeti dejavnosti, ki se povezujejo z digitalno pismenostjo, opismenjevanjem s področja algebre (za dijake, študente) (*pripomba Cirius Kamnik*).

Varnosti otrok in mladostnikov na spletu mora biti naslovljeno sistemsko in medresorsko usklajeno (*pripomba Cirius Kamnik*).

Računalniško mišljenje je potrebno povezati z vsebinami pri ostalih predmetih formalnega izobraževanja. IKT funkcionalna znanja vključiti v različne predmete. Spodbujati razumevanje umetne inteligence, algoritmov in ne samo, kako se uporabljajo posamezni računalniški programi. (*pripomba IZUM Maribor*).

2) Področje digitalne javne storitve

2.1) Splošne pripombe na vse ukrepe v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje na področju digitalnih javnih storitev:

Pri vseh predlaganih ukrepih na področju digitalnih javnih storitev je potrebno upoštevati naslednja načela in jih smiselno vključiti v opise posameznih ukrepov (*pripombe Društva Rampa, IZUM Maribor, Simbioze, MJU, ZDUS, Zavoda Vahta in Inštituta za elektronsko participacijo*):

- podpiranje uporabe podatkov v odprtih formatih (osnova za uporabo odprtih podatkov);
- dostopnost podatkov za strojno nadaljnjo obdelavo;
- uporabi odprto kodnih rešitev pri razvoju digitalnih javnih storitev;

7 Vir: https://redmine.lusy.fri.uni-lj.si/attachments/download/3040/Porocilo_RINOS_7_5_21.pdf.

8 Vir: <https://www.racunalnistvo-in-informatika-za-vse.si/>.

9 Vir: https://civilsocietyeurope.eu/wp-content/uploads/2023/09/Civil-Society-State-of-the-Union_2023.pdf.

10 Vir: <http://www.zasss.si/>.

- uresničevanje načela »javni denar, javna koda«;
- poenostavitev poslovanja z digitalnimi potrdili in identitetami (preveč različnih digitalnih potrdil za različne digitalne storitve, uporabniki težko združujejo različne digitalne identitete);
- prilagoditev in dostopnost digitalnih javnih storitev različnim starostnim skupinam;
- vključevanje ciljnih skupin uporabnikov v razvoj digitalnih javnih storitev;
- boljše izvajanje zakonodaje na področju digitalne dostopnosti (digitalne javne storitve pogosto niso prilagojene, kar odvrta uporabnike);
- digitalne javne storitve po meri uporabnika (merjenje zadovoljstva);
- vzporedno z digitalnimi je potrebno ohranjati analogne načine poslovanja.

Utemeljitev: Odprt format je tisti format, ki je hkrati odprt standard. Gre za format, ki je prost za uporabo in ni vezan na komercialno programsko opremo ali ponudnika. Njegova prednost je ta, da omogoča trajno ohranjanje digitalnih virov. Odprti formati poleg tega izboljšujejo interoperabilnost digitalnih vsebin. Besedilne oz. pisarniške datoteke javne uprave ter podatke, ki so namenjeni in dostopni javnosti, je zato potrebno objavljati tudi v odprtem formatu ODF (Open Document Format).

Utemeljitev: Vsi podatki, ki so pridobljeni/zbrani in ali ustvarjeni v sklopu dejavnosti, ki so sofinancirane ali financirane iz javnih sredstev, in ne predstavljajo osebnih podatkov, morajo biti prosto na razpolago komurkoli v obliki, ki omogoča tehnično najlažjo nadaljnjo obdelavo in uporabo. Pri snovanju javnih baz podatkov je potrebno osebne podatke voditi v ločenih bazah na način, da pri zagotavljanju dostopa do javnih baz ni potrebna dodatna obdelava za anonimizacijo. Primer: absurd je, da podatki iz zemljiške knjige, ki so dostopni v PDF obliki preko portala esodstvo.si, niso dostopni v tabelarni obliki (ali xml ali preko API vmesnika) ki bi omogočala strojno nadaljnjo obdelavo (*pripomba Zavoda Vahta*).

Utemeljitev: Uporabo in razvojem odprtokodnih rešitev se znižajo stroški za storitve, saj jih ni potrebno ponovno razvijati. Ob tem se spodbuja sodelovanje med različnimi sektorji, javna sredstva pa se racionalno porabljajo za rešitve, ki so na voljo tudi širši javnosti ter s tem tudi javnemu sektorju. Zvišuje se nivo inovacij, saj ni potrebe po ponovnem iskanju rešitev za rešen problem, in se lažje gradi na že obstoječem. Evropska komisija navaja naslednje prednosti uporabe odprtokodnih rešitev pri razvoju digitalnih javnih storitev: a) odprta koda je javna koda, ki omogoča smotrno porabo javnega denarja, omogoča svobodo izbire in se izogiba t.i. »priklenitvi na prodajalca« (ang. vendor lock-in), b) lažja uporaba in ponovno uporabo programskih rešitev pri razvoju čezmejnega storitev, ki so interoperabilne in povečujejo učinkovitost in c) odprtokodnemu programju se na preprost in učinkovit način dodajajo nove funkcije, ki se lahko prosto delijo s komerkoli, za kakršen koli namen. To pomeni, da lahko koristi vsem. Vir: European Commission, Open Source Software Strategy 2020-2023¹¹.

Utemeljitev: Cilj načela »public money, public code« (<https://publiccode.eu/>) pri razvoju vseh novih digitalnih storitev, katerih koda ima javno vrednost, je poraba javnih sredstev za javno (odprto) kodo ter s tem zviševanje kakovosti in dostopnosti programov in storitev za vse. Načelo spodbuja preglednost, sodelovanje in inovacije pri razvoju digitalnih javnih storitev. Hkrati se s tem načelom preprečuje podvajanja dela in nesmotrno porabo javnega denarja v primerih, ko pride do menjave razvijalca / ponudnika digitalne javne storitve (razvoj nove storitve od začetka).

¹¹ Vir: https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/informatics/open-source-software-strategy_en.

3) Cilj: Digitalna identiteta: 80 % državljanov ima dostop do elektronske identifikacije

2.1) UKREP 63: Ukrepi za učinkovite in uporabniško prijazne rešitve za digitalno identiteto

Predlagamo dopolnitev opisa ukrepa z navedbo, da bo evropska denarnica za digitalno identiteto za slovenske državljane dostopna tudi uporabnikom Linux operacijskim sistemov in uporabnikom odprtokodnih pametnih telefonov (*pripomba Društva Rampa in Inštituta za elektronsko participacijo na podlagi razprav na delovnih skupinah v Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo*).

Utemeljitev: Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo je Ministrstvo za digitalno preobrazbo opozorila na neenakosti med uporabniki elektronske osebne izkaznice na osebnih računalnikih z različnimi operacijskimi sistemi¹². Ob tem je še izpostavila, da ostajajo nenaslovljene neenakosti med uporabniki mobilne aplikacije eOsebna na pametnih napravah. V skladu z načelom tehnološke nevtralnosti morajo biti digitalne javne storitve na voljo pod enakimi pogoji uporabnikom vseh elektronskih naprav in operacijskih sistemov.

4) 4. Poglavje: Politike, ukrepi in dejavnosti, ki pripomorejo k splošnim ciljem

3.2) UKREP 66: DES - razvoj novih dinamičnih e-storitev (pripomba Društva Rampa)

V opisu ukrepa pogrešamo pojasnilo, na kakšen način bodo pri razvoju novih dinamičnih e-storitev upoštevana načela tehnološke nevtralnosti, »javni denar, javna koda« in uporabe odprtokodnih rešitev.

Utemeljitev: glej točko 2.1 Splošne pripombe na vse ukrepe v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje na področju digitalnih javnih storitev.

3.3) UKREP 67: Projekt Pametne digitalne javne storitve (pripomba Društva Rampa)

V opisu ukrepa pogrešamo pojasnilo, na kakšen način bodo pri razvoju novih dinamičnih e-storitev upoštevana načela tehnološke nevtralnosti, »javni denar, javna koda« in uporabe odprtokodnih rešitev.

Utemeljitev: glej točko 2.1 Splošne pripombe na vse ukrepe v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje na področju digitalnih javnih storitev.

5) Področje Podpiranje vodilnega položaja in suverenosti

5.1) Splošne pripombe na področje:

Digitalna suverenost se ne nanaša zgolj na digitalno in podatkovno infrastrukturo ampak tudi na digitalne kompetence prebivalstva in uporabe odprtokodnih rešitev in odprtih formatov (glej dopolnitve v sklopu 1 Digitalne kompetence in 2 Digitalne javne storitve) (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo*).

¹² Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/wp-content/uploads/2023/08/Doprinos-NVO-k-odpravljanju-neeakosti-E-osebna-izkaznica.pdf>.

6) Področje Doprinos k zelenemu prehodu

6.1) Splošne pripombe na vse ukrepe v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje na področju doprinosa k zelenemu prehodu:

Predlagani ukrepi ne naslavljajo trajnosti in energetske učinkovitosti digitalnih storitev in sistemov umetne inteligence, verig emisij v IKT sektorju, minimiziranje podatkovnega skladiščenja in zmanjševanje ogljičnega odtisa digitalnega gospodarstva¹³ (*pripomba Inštituta za elektronsko participacijo*). Prav tako manjka ukrep spodbujanja uporabe odprtokodnih računalniških programov, ki delujejo na starejših računalnikih. Posledično se zmanjšuje potreba po kupovanju novih računalnikov (*pripomba Društvo Rampa*). Manjkajo tudi ukrepi za energetske samooskrbo, ki bo podpirala digitalizacijo (*pripomba Cirus Kamnik*). Prav tako so predlagani ukrepi nezadostni za doseg ciljev Evropskega zelenega dogovora kot so preprečevanje načrtnega zastaranja digitalnih izdelkov in storitev, povečanje združljivosti izdelkov in storitev, zagotavljanje pravice do obnavljanja in servisiranja izdelkov ter spodbujanje ponovne uporabe in zagotavljanje recikliranja digitalnih naprav¹⁴ (*skupne pripombe Mreže nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo in Mreže Plan B za Slovenijo*).

Utemeljitev: Spodbujanje digitalne preobrazbe Republike Slovenije mora biti okolju prijazno, podnebno nevtravno in trajnostno naravnano. Pomen skladnosti zelenega in digitalnega prehoda izpostavlja Evropska komisija v poročilu o strateškem predvidevanju za leto 2022 »Tesno povezovanje zelenega in digitalnega prehoda v novih geopolitičnih razmerah«¹⁵. Digitalna preobrazba mora prispevati k okoljsko nevtralni digitalni družbi.

III. PREDLOGI DODATNIH UKREPOV

1) Področje digitalne kompetence

1.1) UKREP: Javni razpis za Digitalno preobrazbo nevladnih organizacij (pripomba Mreže nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo)

Cilj ukrepa je podpreti digitalno preobrazbo nevladnega sektorja v naslednjih treh segmentih¹⁶: a) dostop do digitalnih tehnologij (dostopnost računalniške in programske opreme, pametnih telefonov, širokopasovnega interneta, spletnih storitev, mobilnih aplikacij in omrežij), b) pridobivanje digitalnih kompetenc (razumevanje delovanja digitalnih tehnologij, znanja za uporabo programske in strojne opreme ter spletnih storitev, kompetence na področju spletne zasebnosti, upravljanja podatkov in kibernetike varnosti, medijsko pismenost za uporabo digitalnih platform in digitalni marketing ter zavedanje o zdravi in trajnostni uporabi digitalnih tehnologij) in c) digitalna preobrazba (organizacijske, procesne in komunikacijske spremembe v organizaciji, kot so: odzivnost, odpornost, preglednost, dostopnost, inoviranje, soustvarjanje, usmerjenost v skupnost in prevzeto digitalno). Digitalizacija nevladnega sektorja v ožjem pomenu se nanaša na uporabo

13 Vir: https://civilsocietyeurope.eu/wp-content/uploads/2023/09/Civil-Society-State-of-the-Union_2023.pdf (5.5.3. Supporting green digital solutions, str. 77-78).

14 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2023/01/24/pripombe-na-predlog-strategije-digitalna-slovenija-2030-v-javni-razpravi/> (Zeleno prehod, str. 11).

15 Vir: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0289&from=EN>.

16 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2021/06/15/zakljucki-delavnica-digitalizacija-nevladnega-sektorja/>.

digitalnih tehnologij pri delovanju, poslovanju in zagovorništvu nevladnih organizacij. Širši cilj digitalizacije je digitalna preobrazba organizacij, ki poleg tehnoloških prinaša tudi procesne, komunikacijske in kulturne spremembe. Pomemben vidik digitalne preobrazbe NVO sektorja je krepitev njegove digitalne suverenosti v odnosu do poslovnih modelov tehnoloških multinacionalk in podatkovnega kapitalizma ter omogočanje samostojnega in informiranega odločajo o uporabi strojne in programske opreme ter spletnih storitev¹⁷. Dodaten cilj javnega razpisa je tudi vzpostavitev Digitalnega središča nevladnih organizacij, ki bo delovalo kot podporno okolje za digitalno preobrazbo nevladnega sektorja¹⁸ in izvajalo tehnično podporo za IKT opremo, infrastrukturo in digitalne storitve, strokovno podporo in svetovanje v povezavi z digitalizacijo, izobraževanje za digitalne veščine zaposlenih, sodelavcev in prostovoljcev v NVO, informiranje o digitalni preobrazbi, razvoj inovativnih digitalnih rešitev in modela digitalne preobrazbe NVO ter krepitev NVO skupnosti na področju digitalizacije.

Utemeljitev: Ukrep naslavlja neuravnotežen pristop Države Slovenije pri digitalni preobrazbi različnih sektorjev družbe. Velika večina javnih sredstev za digitalno preobrazbo je bila in je še vedno namenjena gospodarstvu, javni upravi, izobraževalnemu in raziskovalnemu sektorju. To potrjujejo tako številni ukrepi v osnutku Nacionalnega strateškega časovnega načrta za digitalno desetletje v korist omenjenih sektorjev kot tudi že razvita podpora okolja kot je ekosistem EDIH-ov, ki so izdatno financirana iz naslova javnih sredstev. Okvirna vrednost predvidenih ukrepov za doseganje digitalnih ciljev v povezavi z gospodarstvom tako znaša 109 milijonov evrov, v povezavi z izobraževalnim in raziskovalnim sektorjem pa 193,5 milijonov evrov. Po drugi strani je Ministrstvo za javno upravo objavilo prvi in do sedaj edini javni razpis za digitalno preobrazbo nevladnih organizacij leta 2021 v vrednosti 4,5 milijona evrov. Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg) nalaga Ministrstvu za digitalno preobrazbo obveznost, da v okviru svojih pristojnosti preko javnih razpisov financira projekte in programe nevladnih organizacij in drugih oseb, namenjenih izvajanju ukrepov za razvoj posameznih področij, ter spodbujanju razvoja nevladnih organizacij in razvoju podpornega okolja za nevladne organizacije. Temu sledi tudi 17. člen Zakona o spodbujanju digitalne vključenosti, po katerem lahko pristojni organ skladu s predpisi o javnih finančah in zakonom, ki ureja nevladne organizacije, podeli subvencije za izvedbo projektov vsebinskih mrež nevladnih organizacij za dejavnosti informiranja, svetovanja, izobraževanja, raziskovanja, zagovorništva mreženja, promocije in podpore v korist vseh nevladnih organizacij na področju uporabe in razvoja digitalnih tehnologij in digitalnih kompetenc.

2) PODROČJE DIGITALNE JAVNE UPRAVE IN DIGITALNEGA DRŽAVLJANSTVA

2.1) UKREP: Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij v demokratični procesih (e-participacija in e-volitve)

Cilj ukrepa je krepitev demokratičnega postopkov in odločanja s pomočjo digitalnih tehnologij. Nanaša se na celostno digitalizacijo postopkov na področju demokratičnega življenja kot so e-oddaja podpore kandidatom na predsedniških in lokalnih volitvah, e-registracija politične stranke ter ostalih z demokratičnim delovanjem povezanih javnih storitev na

17 Vir: <https://www.na-prostem.si/clanek/prednosti-odprtokodnega-programja-za-digitalno-preobrazbo-nevladnih-organizacij>.

18 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/2022/12/09/porocilo-delavnica-zakai-potrebujemo-digitalno-sredisce-nevladnih-organizacij/>.

portalu eUprava. Na ravni odločanja se predlog ukrepa nanaša na spletno glasovanje in digitalizacijo volilnih procesov ter digitalizacijo peticij Državnemu zboru kot tudi bistveno izboljšanje demokratičnih učinkov portala Predlagam vladi in podportala eDemokracija na portalu E-uprava. Država Slovenija mora pokazati večjo ambicioznost na področju digitalizacije demokratičnih postopkov tudi pri uvajanju novih praks kot so množičenje (crowdsourcing) in participativni proračun ter se pri tem ne sme omejevati zgolj na ključne storitve, ki jih definirana Digitalni kompas (*pripomba Inštitut za elektronsko participacijo*).

Poleg orodjem, ki omogočajo konvencionalno participacijo, pa se pozornost nameni tudi vzpostavitvi in ohranjanju digitalnih (državljskih) prostorov, ki omogočajo udejstvovanje mladih (od 15 do 29 let). V sodelovanju z nevladnim sektorjem se zagotovi mladim prijazne digitalne prostore, kjer se lahko izražajo in delujejo. Po pandemiji korone so se ti prostori začeli zapirati in mladi, ki smo jih preko njih dosegli, so ostali zadaj (*pripomba Socialna akademija*).

Utemeljitev: Vlada Republike Slovenije se je v koalicijski pogodbi v sklopu Demokratizacija volilnega sistema zavezala k naslednjemu: »Preučili bomo možnosti spletnega glasovanja in digitalizacije volilnih procesov ter podprli digitalno demokracijo.« (str. 5)¹⁹. Ustave republike Slovenije v 44. členu (sodelovanje pri upravljanju javnih zadev) določa, da ima vsak državljan pravico, da v skladu z zakonom neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodeluje pri upravljanju javnih zadev.

19 Vir: https://www.gov.si/assets/vlada/Vlada_predstavitev_dokumenti/Koalicijski-dogovor-2022-2026-Programski-del-18.5.2022.pdf.